

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1974
FORFATTER:	Andreas Sørensen
TITEL:	Den sidste station dybt nedværdigende
KORT RESUME:	Koldings fattiggårde, især den sidste, der bestod 1871-1915

Den sidste station dybt nedværdigende

Kolding har haft flere fattiggårde, én af dem var militærlazaret for de spanske lejetropper.

Af Andreas Sørensen

Koldings sidste fattiggård, der endte sine dage som rutebilstation med tilhørende café. Da bybus-terminalen blev oprettet, forsvandt den gamle fattiggårds sidste bygninger.

Hvor mange fattiggårde, Kolding i tidens løb har haft, fortæber sig i det uvisse. Af P. Eliassens Kolding-bog fremgår, at de spanske hjælpetropper, som i 1808 var stationeret i Kolding – og blev skyld i Koldinghus' brand – benyttede den daværende fattiggård, også kaldet »Krankhuset«, det vil sige sygehuset, som militærlazaret. Det lå for østenden af Klostergade, dér hvor nu jernbanen bag et stakit passerer gaden. Denne bygning blev i 1830 af fattiggården magelagt med det gamle bindingsværkrådhus på Akseltorv. Det gamle rådhus blev nedrevet og materialerne brugt til at opføre et »Arbejds- og fattighus«

på Sviotorv (nu pladsen mellem Sct. Nicolai Skole og dennes gymnastiksal).

Også den gamle fattiggård i Klostergade blev nedrevet for at skaffe plads til et gadegennembrud (Havnegade), der forbandt Klostergade med den ny havn, der afløste den primitive anløbsplads ved Riberdyb.

Arbejds- og fattighuset på Sviotorv stod kun til 1871, da man rykkede ind i den nedlagte friskoles bygning på Sviotorvs modsatte side. Og her lå så fattiggården – den blev først »den gamle fattiggård« i 1915, da Overmarksgården blev opført – sådan som ældre koldingensere endnu husker den.

Trist bygning i to etager

Den var såre enkel, en lidt trist udseende bygning i to etager. Den spærrede for den direkte forbindelse mellem Katrinegade og Jernbanegade. Man kunne dog fra Katrinegade-området komme til den centrale by gennem det smalle og snoede Kirkestræde, der lå mellem »Latin-skolen« (gymnasiet) og fattiggårdens nordgavl.

Når man dengang – i årene omkring 1910 – en søndag eftermiddag, formedelst en børnebillet til 10 øre, havde været i biografen på Akseltorv og set en spændende forbryderfilm og i mørkningen skulle hjem til Katrinegade, kunne hjemturen nok give en lille fyr sommerfugle i mamen. Først kom man forbi rådhuset med politistationen og arresten (rådhusets nuværende kontorfløj) og skelede op til de tilgitrede cellevinduer. Derefter passerede man kirkens store kolos og kom ind i det kun dunkelt oplyste Kirkestræde. Her lå kirkens ligkapel – så fulgte fattiggården, i hvis udhus mod strædet også lå et ligkapel, hvor druknede og selvmordere blev anbragt, til ligsyn havde fundet sted. I så lille en by, som Kolding dengang var, vidste alle i byen, hvem der »lå lig« i kapellerne. Man holdt sig til den modsatte side af strædet, og først, når man kom ud i den bedre oplyste Katrinegade, åndede man befriet op.

Vagabonderne og de gamle

Hvem befolkede fattiggården? Klientellet delte sig i to hovedgrupper: Vagabonderne – og gamle af begge køn.

Det skete dagligt, at politiet indbragte vagabonder til fattiggården efter, at de var anholdt for betleri og var, hvad loven kaldte subsistensløse, det vil sige uden bopæl og uden så mange penge på lommen, at der var nok til nattelegi og et måltid mad.

Når politiet havde afleveret en vagabond på fattiggården, gik man på fattigvæsenets kontor, der havde til huse i fattiggården, i gang med at finde ud af, om pågældende hørte til »egne« eller »fremmede« fattige. Dengang – og helt frem til 1933 – havde man forsørgelseskommunebegrebet. Man var forsørgelsesberettiget i den kommune, hvori man var født, indtil man ved et 5-årigt uafbrudt – fattighjælpsfrit – ophold i en anden kommune efter det 18. år fik denne kommune som ny forsørgelseskommune.

Hvis det var en »fremmed« fattig, politiet havde fået fat i – og det var det som regel – blev pågældende under ledsagelse af en funktionær sendt hjem til forsørgelseskommunen og afleveret til fattigvæsenet dér. Var det en landkommune, som ikke selv havde nogen fattiggård, hændte det ofte, at sognerådsformanden udbetalte ham et beløb til at rejse væk fra forsørgelseskommunen for. Og det hændte da af og til, at vagabonden og ledsageren vendte tilbage til Kolding med samme tog!

Pudsede kakkelovne med brændevin

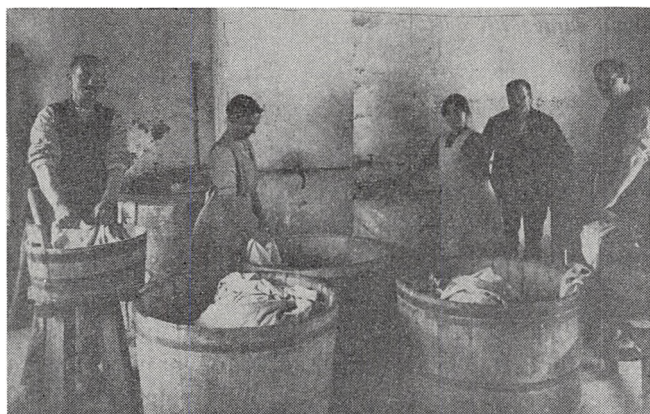
Under opholdet på fattiggården arbejdede de indlagte ved forefaldende arbejde i køkken, vaskehus og have. Andre klistrede poser til brug i forretningerne. Det fore-

Den kombinerede arbejdsal og dagligstue i Koldings sidste fattiggård.

Kvindernes sovesal i den tidligere friskoles bygning.

Storvask på fattiggården, der endte som rutebilstation. De mandlige »lemmer« måtte også tage en hånd med, og det var som bekendt før vaskemaskinernes tid.

gik i et ret så hyggeligt og afslappet tempo. For arbejdet udbetaltes en mindre godtgørelse, der kunne bruges på den ugentlige udgangsdag, hvor de indlagte fik lov at slippe uden for fattiggårdens mure. Ofte blev pengene brugt til brændevin, der var billig – 27 øre for $\frac{3}{4}$ liter. Brændevinen skulle drikkes i løbet af fridagen, for der blev ved hjemkomsten foretaget kropsvisitation, og eventuel tiloversbleven spiritus blev beslaglagt. Den blev ud-rørt med et sort pulver og brugt til at pudse fattiggårdens mange kakkelovne med!

Så forsvandt de

Vagabond-belægningen var størst om vinteren. Dels var det på den årstid for koldt at logere i høstakke og lader, dels var det svært at få småjobs, når vinterarbejds-løsheden satte ind. Men når forårssolen kom højt på him-len, kaldte det fri, ubundne liv på lange veje, og så forsvandt mange på den ugentlige udgangsdag.

Tilbage på fattiggårdene var da de gamle, de syge og andre sociale tabere, som hørte til »egne« fattige.

Indtil man i 1910 fik bygget De Gamles Hjem (nu Låsbyhøj), var fattiggården sidste station for ikke så få ældre mennesker, som ikke kunne klare sig selv i egen bolig. Mange af dem, som livet igennem, med de små indtægter, der dengang var beskåret især de ufaglærte,

havde klaret sig uden at få den vanærende fattighjælp, følte det som en dyb nedværdigelse, at de på deres gamle dage måtte ty til fattiggården som sidste station.

Derfor var De Gamles Hjem et vældigt socialt frem-skridt.

Som nævnt blev fattiggården i 1915 erstattet af en ny-bygget institution i den nordvestlige bydel. Hermed forsvandt officielt navnet »fattiggård«, idet nybygningen fik navnet Forsørgelsehjemmet Overmarksgården.

Kommunalt folkekøkken

I den gamle fattiggårds bygning blev fattigvæsenets kontor tilbage. Foranlediget af det omfattende kommu-nale boligbyggeri i Stejlbjerg-kvarteret under 1. verdens-krig blev ansat en boliginspektør, som også fik kontor i den gamle fattiggård. Her var også under 1. verdenskrig et kommunalt folkekøkken med spisesal, hvor byens bor-gere for små penge kunne få middagsmad.

Da forsyningssituationen bedredes med krigens ophør, lukkedes folkekøkkenet, og der blev indrettet husvilde-boliger i bygningen.

Den endte sine dage som rutebilstation med tilhørende café, der i en årrække var meget søgt af bl. a. byens for-eninger. Med etableringen af bybusterminalen forsvandt den gamle fattiggårds sidste bygninger.

Dengang var danskerne sandelig vågne...

– Jeg var 8 år, dengang 1. verdenskrig brød ud den 1. august 1914. Med gysen hørte jeg naboerne snakke om, at nu kom tyskerne nok snart galoperende ned ad bakken derhjemme. Derfor var min forskrækkelse stor, da min voksne bror og jeg, vistnok aftenen efter i mørk-ningen, kom cyklende fra Ågård mod V. Nebel og plud-selig blev standset af to soldater med blanke bajonetter på geværene. Jeg troede, det var tyskere! Men til min store lettelse talte de dansk! Min bror havde et enkelt-løbet jagtgevær på ryggen, og lys havde vi ikke på cyklen, så vi var jo nok under mistanke. Vi blev spurgt om, hvor vi skulle hen, hvad vi kørte efter osv., og så fik vi lov til at køre igen.

Jeg har siden tænkt på, at dengang var danskerne sandelig vågne, når de allerede om aftenen den 2. august havde vagt ved en mindre korsvej som denne her. Senere blev jeg gode venner med de mange soldater. Jeg var med til alle de feltøvelser, som jeg kunne få lejlighed til, og det var en del i de 3–4 år, sikringsstyrken lå på egnen. Vi havde også en soldat indkvarteret derhjemme. Han var fra Thy.

(FORTÆL HVAD DE HUSKER: Chr. A. Jensen, Høj-bo Dons, Alminde)